EDUSKUNTA, Sosiaali- ja terveysvaliokunta

ASIANTUNTIJALAUSUNTO

Helsinki 10.11.2021

Viite: VNS 6/2021 vp

Asia: Valtioneuvoston selonteko kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry on valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen kattojärjestö. SOSTE on sosiaali- ja terveyspoliittinen vaikuttaja ja asiantuntijajärjestö, joka rakentaa sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edellytyksiä yhteistyössä jäsenyhteisöjensä kanssa. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n varsinaisina jäseninä on 234 valtakunnallista sosiaali- ja terveysalan järjestöä ja yhteistyöjäseninä 75muuta sosiaali- ja terveysalan toimijaa.

Liitteenä SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n lausunto yllä mainitusta asiasta.

Lisätietoja: pääsihteeri Vertti Kiukas, vertti.kiukas@soste.fi, 040 592 4287
erityisasiantuntija Aleksi Kalenius, aleksi.kalenius@soste.fi, 040 574 1618

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Vertti Kiukas

pääsihteeri

Lausunto

SOSTE kunnioittavasti pyydettynä lausuu Valtioneuvoston selonteosta kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista.

SOSTE pitää selontekoa kotoutumisen uudistumistarpeista pääosin onnistuneena ja katsoo sen tunnistaneen kotoutumispolitiikan kannalta keskeisiä kysymyksiä.

Yleiset tavoitteet

SOSTE kannattaa lämpimästi kotoutumissuunnitelman valmistelua.

SOSTE pitää tärkeänä, että kaikille Suomeen muuttaneille maahanmuuton perusteesta, elämäntilanteesta tai maassa asutusta ajasta riippumatta vahvistetaan ohjausta ja neuvontaa. Ohjauksen ja neuvonnan vahvistaminen tukee niin opiskeluperäisen maahanmuuton jälkeistä jäämistä Suomen työmarkkinoille, työperäisen maahanmuuton muodostumista pysyväksi kuin kaikkien maahanmuuttajaryhmien kestävää kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. SOSTE pitää tärkeänä, että maahanmuuttajien kotoutumiseen liittyvät toimet yhdistävät eri ryhmille näiden erilaiset tarpeet huomioivia räätälöityjä toimia tavalla, joka ei erottele maahanmuuttajia hyviin ja huonoihin maahanmuuttajiin siten, että esimerkiksi hyvinä maahanmuuttajina pidetyillä erityisasiantuntijoilla olisi laajempi oikeus laadukkaisiin kotoutumista tukeviin palveluihin.

Osaaminen

SOSTE pitää aikuisten perusopetusta koskevia linjauksia perusteltuina, mutta korostaa myös perusopetuksen laajempaa merkitystä kotoutumisen edistämisessä. Peruskouluille suunnattu tarveperusteinen rahoitus, ml. Helsingin ns. PD-politiikka ja OKM:n ns. tasa-arvoraha, ovat tärkeitä toimia koulujen resursoimiseksi niiden toimintaympäristöä vastaavasti. Suomessa maahanmuuttajataustaisten ja kantaväestöön kuuluvien oppilaiden osaamisero on kansainvälisestikin poikkeuksellisen suuri ja kestävä lasten ja vanhempien kotoutumisen edistäminen vaatii SOSTEn käsityksen mukaan näiden politiikkatoimien vahvistamista.

SOSTE pitää perusteltuna vieraskielisyystekijän käyttöä toisen asteen koulutuksen rahoituksessa tapana suunnata riittävät resurssit niille oppilaitoksille, joissa opiskelijat tarvitsevat enemmän tukea opinnoissaan. SOSTE korostaa kuitenkin, että kuten perusasteella, myös toisen asteen koulutuksessa maahanmuuttajien kotoutumisessaan kohtaamat haasteet kietoutuvat myös sosioekonomiseen asemaan liittyviin kysymyksiin. Tästä näkökulmasta olisi perusteltua harkita laajemmin opiskelijakunnan koostumuksen huomioivan tarveperustaisen rahoituksen tuomista toisen asteen koulutuksen rahoitukseen.

SOSTE korostaa myös, että mm. koulutuskontekstissa tulisi välttää tarveperusteisen rahoituksen, joka vastaa luonteeltaan kuntien valtionosuusjärjestelmän ja hyvinvointialueiden tarveperustaista rahoitusta, sekoittamista positiiviseen erityiskohteluun. Positiivisessa erityiskohtelussa yksilöä kohdellaan muodollista yhdenvertaisuutta loukkaavalla tavalla tosiasiallisen yhdenvertaisuuden saavuttamiseksi, tarveperusteisessa rahoituksessa taas palvelutarpeen tunnistamisesta väestön ominaisuuksia kuvaavilla väestörakenneindikaattoreilla.

SOSTE kannattaa, että osana oppivelvollisuuden laajentamista ja siihen liittyvää

tutkintokoulutukseen valmentavaa koulutusta vahvistetaan ammatillisen toisen asteen perustutkinnon yhteisten tutkinnon osien suorittamista.

SOSTE kannattaa maksuttoman vapaan sivistystyön koulutuksen ulottamista luku- ja kirjoitustaidon koulutusta ja perustaitojen vahvistamista tarvitseville henkilöille, joilla ei ole oikeutta kotoutumissuunnitelmaan.

Mahdollisuus omaehtoisten opintoja suorittamiseen työttömyysetuudella ei saa heikentyä. Sen edellytykset on uudistettava tukemaan maahanmuuttajien mahdollisuuksia kehittää osaamistaan.

Järjestöt

SOSTE tervehtii ilolla sitä, että selonteko tunnistaa järjestöjen merkityksen kotoutumisen edistämisessä. Pohjoismainen yhteiskuntamalli nojaa vahvan julkisen sektorin rinnalla toimivaan vahvaan ja autonomiseen kansalaisyhteiskuntaan, joka voi tukea kotoutumista sekä järjestöjen tarjoamien palvelujen, mutta myös niiden tarjoamien aktiivisena kansalaisena toimimisen mahdollisuuksien kautta.

SOSTE pitää erittäin kannatettavana, että kotoutumissuunnitelman johdantojakso järjestettäisiin viranomaisten ja järjestöjen yhteistyönä.

Toimeentulo

Toimeentulon riittävä turva on keskeinen edellytys onnistuneelle kotoutumiselle. Sillä on vaikutuksia ihmisen hyvinvointiin, osallisuuteen sekä mahdollisuuteen kouluttautua ja työllistyä. Selonteossa tuodaan esiin toimeentulon vaikeudet yhtenä keskeisenä maahanmuuttajia kuormittavana tekijänä. Ulkomaalaistaustaisten tulotason kerrotaan olevan matala ja maahanmuuttajien saavan keskimäärin suomalaistaustaisia enemmän Kelan maksamia sosiaaliturvaetuuksia, mutta vähemmän ansiosidonnaista työttömyysturvaa ja eläkettä. Selonteossa puuttuu kuitenkin syvällisempi tarkastelu kotoutumisen yhteydessä ilmenevistä toimeentulon pulmista ja mahdollisuuksista ratkoa niitä.

Toimeentulovaikeudet koskettavat ulkomaalaistaustaisia lapsia huomattavasti useammin kuin suomalaistaustaisia. Lapsena koetulla köyhyydellä on pitkäaikaiset ja vakavat seuraukset. Köyhyys altistaa syrjäytymisen riskitekijöille, ja sillä on vahva yhteys myöhempään koulupudokkuuteen, rikollisuuteen, mielenterveysongelmiin ja muihin hyvinvoinnin ongelmiin nuorena aikuisena. Erityisesti pitkäaikainen köyhyys aiheuttaa huono-osaisuuden ylisukupolvistumista. Näitä vaikutuksia ei selonteossa ole juurikaan tuotu esille. Siinä ei myöskään tehdä ehdotuksia huono-osaisuuden periytymisen ehkäisemiseksi.

Selonteossa käsitellään palvelujärjestelmän kehittämistä, mutta ei juurikaan etuusjärjestelmän kehittämistarpeita. Kotoutumisen uudistamista koskevalla selonteolla kyllä mainitaan olevan liittymäpintoja esimerkiksi sosiaaliturvauudistukseen. Selonteosta puuttuu kuitenkin tarkempi kuvaus maahanmuuttajien näkökulmasta sosiaaliturvaan liittyvistä ongelmista ja kehittämistarpeista, joita sosiaaliturvauudistuksen yhteydessä tulisi huomioida.

Sosiaaliturvajärjestelmä koetaan monimutkaiseksi ja vaikeatajuiseksi myös suomalaistaustaisten parissa. SOSTE painottaa, että kotoutumisen yhteydessä on ymmärrettävästi ja selkeästi jaettava tietoa Suomen sosiaaliturvajärjestelmästä. On tärkeää, että etuusjärjestelmässä edistetään selkeän kielen ja selkokielen käyttöä monikielisyyden rinnalla. Etuuksien hakemisen prosesseja tulee helpottaa ja on varmistettava, että etuuspäätökset ovat ymmärrettäviä ja selkeitä. Neuvontaa ja henkilökohtaisia asiointimahdollisuuksia on oltava saatavilla sähköisen asioinnin rinnalla.

Ihmisten toimeentuloon vaikuttavat keskeisesti asumisen kulut. Turvalliset asuinolosuhteet ovat kotoutumisen edellytys. Kotoutumisen edistämisen tilannekuvassa on asumista käsitelty suppeasti. Asumiseen liittyvät rakenteelliset ongelmat tulisi huomioida kotoutumisen edistämisessä laajemmin: ongelmat kuntaan siirtymissä, syrjintä vuokra-asuntomarkkinoilla, kaupungin vuokra-asuntoihin pääsemisen edellytysten ulossulkevat käytänteet, kohtuuhintaisten asuntojen liian pieni määrä kasvukeskuksissa ja hajasijoittamiseen tähtäävän kuntapaikkajärjestelmän tuottama muuttoliike suurempiin kaupunkeihin.

Maahanmuuttajien toimeentuloa ja kotoutumista tulee tukea myös muun muassa mahdollistamalla maksuttomia ja edullisia harrastuksia kaikille väestöryhmille.